

PRESENCIA DE GASCONS A LA COSTA DEL PENEDÈS AL SEGLE XVII

ALBERT VIRELLA I BLODA

La immigració de gent venint de les terres occitanes és un fet característic dels segles XVII i XVIII. Hom constata un rebuig biològic inicial, atiat per la fama que se'ls atribuï de bandolers i heretges, fins al punt de negar als seus morts la sepultura en terra santa.

El temps s'encarregà de moderar aquest concepte, i es demostrà que, enfront d'una minoria que optà per la vida aventurera, els immigrants, en gran majoria, resultaren ser bons treballadors, i s'adaptaren als usos i costums de la nostra gent, tant en la feina com en la religió, de manera que aviat s'integraren perfectament, i no mancaren persones que, vingudes de lluny, prestaren bons serveis a la comunitat que els va acollir.

PRESENCIA DE GASCONS A LA COSTA DEL PENEDÈS AL SEGLE XVII

D'ON I PER QUÈ VINGUEREN

L'any 1637, estant ja en guerra declarada les corones de França i d'Espanya, Enric d'Aragó Folc de Cardona i Còrdova, duc de Cardona i de Sogorb, lloctinent i Capità General del rei Felip IV de Castella al Principat de Catalunya i comtats del Rosselló i Cerdanya, els primers dies d'abril, manà la compareixença de tots els naturals del Regne de França, a un lloc que era assenyalat, en pregó públic, sota pena de **dos-cents ducats aragonesos d'or**,⁽¹⁾ aplicadors als reials cofres de S.M., als efectes d'elaborar el que se'n digué «Matrícula dels Francesos Residents a les Costes de Catalunya i del Rosselló».

Hom pot trobar els resultats d'aquesta matrícula a l'**Arxiu de la Corona d'Aragó, reg. Cartas Acordadas, 551 i 552**.

Des de Castelldefels a Tarragona hom ha trobat 365 homes matriculats, 9 dones i 404 infants, aquests nats al Principat. La primera data, doncs, a remarcar és la quasi total absència de dones immigrades. Es tracta, per tant, d'un flux migratori predominantment masculí, i, més encara, podem avançar que la gran majoria dels immigrants eren joves i fadrins.

Havem recollit les dades dels matriculats a les poblacions de Sitges, Ribes, Vilanova i la Geltrú, Cubelles i Cunit, en total 69 persones. **D'on vingueren? Alguns no ho sabien**. Havien entrat molt joves i els seus pares ja eren morts. De totes maneres eren pocs, **només vuit**.⁽²⁾ De la resta se'ns dóna uns noms de pobles de difícil identificació als mapes que

tenim a l'abast, i, quasi sempre, hi ha el bisbat a què pertanyia el lloc de naixement, en un temps en què **les diòcesis determinaven una divisió territorial** bastant anterior a la departamental ara en vigor a la República Francesa.

Quasi la meitat dels matriculats procedia del **bisbat de Comenge** immediat a la Vall d'Aran, seguint-se en nombre els procedents d'**Auch**,⁽³⁾ **Coserans** i **Agen**. Si sumem a aquests els vinguts de les diòcesis de **Burdeus, Condom, Lombez, Leitora** i **Tarba**, tindriem que un **84 per 100** d'aquells immigrants procedien de terres de l'**antiga Gascunya**, el **7 per cent d'altres regions de l'Occitània** i el **9 per cent restant no ho sabien**. Tenim, doncs, ben clar que, en la mostra recomptada, una majoria indiscutible de la gent matriculada era de procedència gascona.

Però, certament, abans del 1637, trobem constància de la presència de gascons a la costa del Penedès. Havem pogut constatar aquest fet en els **llibres d'òbits de les parròquies** i de la **cort del batlle de Vilanova de Cubelles** i la **Geltrú**. Si bé els resultats són menys concloents, perquè hi ha una majoria de forasters dels quals només consta la filiació de «francès» o «del regne de França», en la minoria on hi ha dades més concretes del lloc de procedència, també es nota el predomini dels naturals de la Gascunya:

De 1561 a 1594: Residents a Vilanova de Cubelles detectats:	23
Dels bisbats d'Albi, Coserans, Sarlat, Agen, Pàmies i Au	6
Del regne de França, sense discriminar	17
De 1603 a 1638: Residents a Vilanova de Cubelles detectats:	16
De Coserans 2, Comenge 2 i Pàmies 1.	5
Del regne de França, sense discriminar	11
De 1601 a 1604: Residents a la Geltrú detectats	7
De Coserans	1
Del regne de França, sense discriminar	6

Vist, en línies generals, d'on venien aquells immigrants, se'ns formula la pregunta de **per què venien**. Els motius són els de sempre: econòmics, polític-religiosos o per ambdues coses a la vegada.

Cal no oblidar que les terres gascones de sempre foren molt perjudicades per les lluites polític-religioses. Recordarem les lluites i

Execucions d'hugonots o calvinistes francesos a Amboise el 1560 segons un gravat del segle XVII.

conseqüents fugides de **la croada contra els càtars o albigesos** de les darreries del segle XII i primer terç del segle XIII; **la guerra contra els protestants, dits hugonots**, de les darreries del segle XV i començaments del segle XVI i finalment **la lluita entre revolucionaris i contra-revolucionaris** del 1791 al 1794.

En la que ens ocupa, el fet més significatiu fou la lluita entre catòlics i hugonots, que revestí caràcters repressius de gran ferotgia, com foren la destrucció de poblacions senceres, l'arrasament de camps i collites, l'empobriment absolut de la gent, ja de si pobra, i la conseqüent por de compromesos, o no, que fugiren amb l'esperança de salvar la vida. Si bé per part del poder públic hom volia identificar els **fugitius amb els heretges protestants**, tenim motius sobers per creure que no era així, ja que la majoria dels qui residiren a la costa del Penedès demostraren, com a mínim, ser acomodaticis i acceptar les pràctiques religioses comunes al Principat.

COM VINGUEREN

Res no hi ha escrit de com vingueren. Ens imaginem que els

immigrants ho feren a peu (si algú disposava d'un mul o d'un ruquet, comptem que el faria servir per carregar el poc bagatge que duien), desafiant els molts riscos i dificultats. Calia passar els Pirineus i els pocs passos coneguts són impracticables a l'hivern i amb prou feines a l'estiu. Si hi ha un pas relativament fàcil —com és la vall de Querol, a la Cerdanya— ben segur que seria ben vigilat.

De com anaven les coses en les darreres dècades del segle XVI en tenim una petita i ben interessant mostra al treball de Pere Pujol i Palau «Sant Josep de Calasanz, Oficial del Capítol d'Úrgell», on trobem substanciosos extractes de certes cartes de Calasanz.⁽⁴⁾

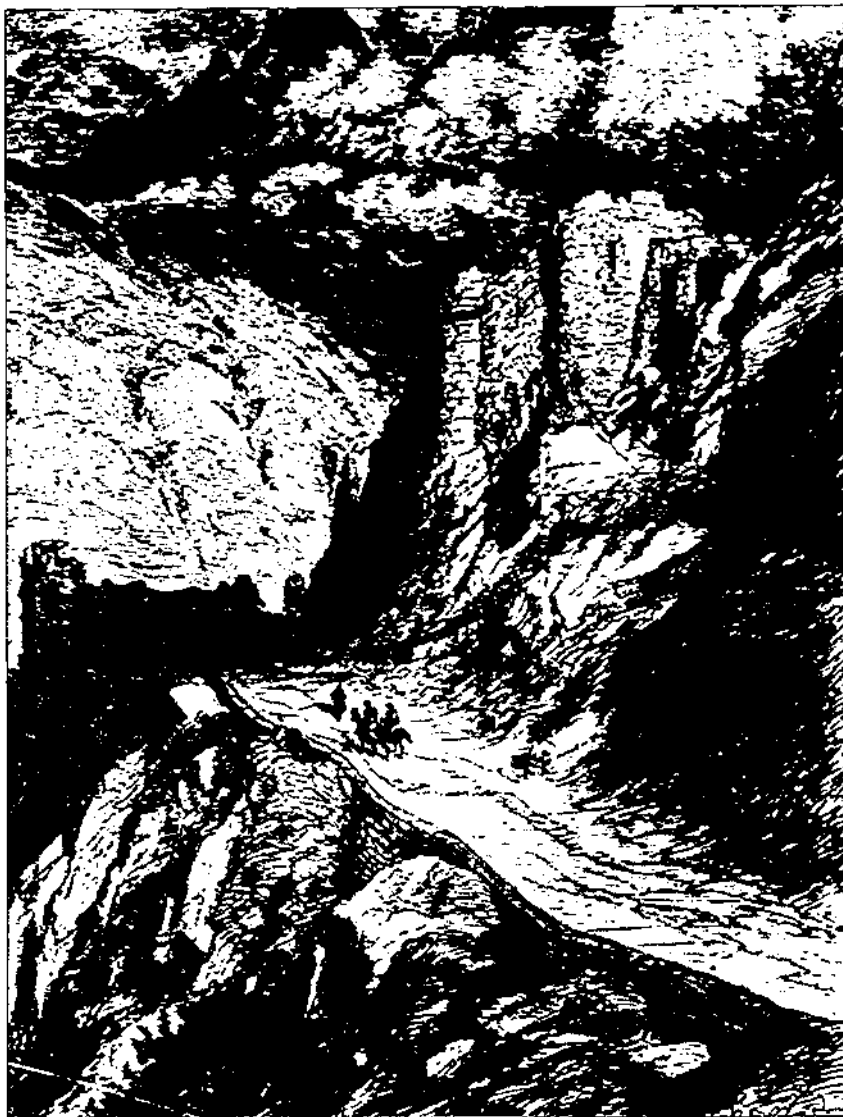
1587, maig 25: Va dirigida al virrei, el qual manava al capítol conferir-se amb la ciutat i bisbe i concertar el pagament de seixanta soldats per als fins que el virrei determinava. Calasanz, en nom del capítol, observava «tenim present ab la mort de dos homens que aquestos **adelats** han degollat, dos dies ha, en jurisdicció desa Magestat y en lo cami ral tornant sen desta ciutat... havent hi dos cents homens aplegats per los oficials de V. Exa. desijam sumament ajudar molt de veres a la expulsió de aquestos **lladres y gent facinerosa**, y per altra part nos veem impossibilitats absolutament de poder contribuir en la paga de 60 soldats...».

A remarcar en el text el mot **adelats** que el recopilador de les dites cartes diu ésser un mot molt urgellenc d'aleshores, significat bandolers o lladres de camins. Urgellenc o no el mot el vam trobar en l'acta del consell de la Universitat de Vilanova de Cubelles del 16 de setembre de 1576, en ocasió que jurats i batlle devien elegir les persones que devien «eixir y anar al somaten ço es pau y treva per a perseguir los **adalats**, ladres y malfactors...».

1587, juny 17: Al mateix destinatari «... nos tenim de provehir que no succehescan danys ni robos ni altres desatents que poden succehir per los **lluterans que estan en aquexa frontera de Fransa** y tenim per molt cert que si... la determinació que haviam presa... se fos executada no es foren seguits los danys que après havem entes se son succehits en Vallferrera...»

I, encara,

1588, abril 1: Hom manifesta "... la opinió ques te dels **lutherans**

Gravat del segle XIX de Gustave Duré que representa el coll de Pertús, pas sovintejat pels contrabandistes i immigrants.

que desitjan aprofitar-se de la ocasió de la falta de les armes **destes comarques pera posar** les en apreto ab la correspondencia que poden tenir **los enemichs de la terra ab los francesos infiels...** havent passats estos dies uns quants lutherans de Fransa en número de 20 fins en 30 de baix de la companyia de un tal Plometa... acompanyats de altres **lladres y gent facinerosa** son vinguts a escaramuçar aquesta ciutat... y per altra part **se van obrint los ports** y los lutherans en estes ocasions **se van fent señors dels camins y continuant la correspondencia ab los adelats...**»

D'això n'entendem que els accessos a la Seu d'Urgell podien ésser utilitzats pels immigrants, amb ajuda o sense de grups armats que, simulant un atac a la Seu d'Urgell, deixaven els ports oberts... Per altra part, l'esment de **Vallferrera** fa pensar en una via d'accés a través d'Andorra. En resum, els Pirineus, en tots temps, han estat prou permeables per deixar pas, tant de nord a sud, com de sud a nord, i més en un temps en què, l'anar a peu era «el nostre pa de cada dia» i no un esnobisme, com ara, amb el pretext de «treure el rovell de les frontisses».

QUÈ FEIEN

Arribats, com qui diu, vora mar, el més lluny que podien del lloc d'on van fugir, el més natural és que cadascú procurés cercar feina del seu ofici, si el tenia i en trobava. A la matrícula de l'any 1637 consten les activitats declarades pels matriculats:

pagesos	42	61%
pastors	8	11%
bovers	3	4%
serradors	3	4%
moliners	3	4%
paletes	2	3%
pouaters	1	1%
sastres	1	1%
matalassers	1	1%
remendadors	1	1%
ermitans	1	1%
oracioners	1	1%
cirurgians	1	1%
mestres de minyons	1	1%

Es notori que els pagesos eren la gran majoria. Potser perquè era més fàcil trobar feina per llaurar que no pas per exercir un ofici més lucratiu. **Pastors i bovers** segueixen en ordre decreixent. Era la llegendaria contesa entre pagesos i ramaders. La ramaderia al Garraf encara era viva pels segles XVI i XVII, havent deixat el rastre —sovint pura toponímia— de nombrosos corrals per les parts muntanyoses dels termes, però, no ens enganyem, els que optaren per l'ofici de pastor, o bover, sabien que difícilment millorarien en la seva condició social: dels onze matriculats hi havia tres menors de vint anys i vuit de 30 a 60 anys, dos (casats) tenen alguns béns. Els restants confessaren no tenir res seu. Alguns declaren no tenir més que la roba que duïen posada.

Hi ha oficis que obren camins millors. Anton Crusat, **pouater**, resident a Vilanova, casat, pare d'un noi i una noia, tenia casa, una vinya i un camp. Gabriel Langes, **matalasser**, casat, sense fills, també resident a Vilanova, tenia casa i terres. Antoni Vilar, **sastre**, habitant de Cubelles, casat, amb una filla, tenia casa, vinya i camp. A Sitges hi havia **dos paletes**, casats amb noies sitgetanes, Bernat Buffolau tenia una vinya, dot de la dona. Jaume Bertran tenia una casa. Pere Joan Rosell, **serrador**, resident a Sitges, no tenia béns. Tampoc tenia béns el **serrador** Raimon Banyol, casat amb una noia de Sitges, on vivien. Més sort va tenir **Joan Camps, serrador**, resident a Ribes, casat, amb dos fills, una caseta i una vinya.

Hi ha oficis que es mantenien d'almoines, com el de **l'ermità de Sant Pau**, Joan Castell, de 66 anys, fent d'ermità des de feia sis anys. No tenia res seu, ni amics, ni parents. A Vilanova, els ermitans de Sant Gervasi també de vegades eren francesos, però ultra les almoines, podien tenir algun ajut del comú si tenien cura de la vigilància costera des de la immediata torre de Darró.⁽⁶⁾ Tal és el cas del francès Vicenç Galceran, **ermità de Sant Gervasi**, soterrat el 22 d'octubre de 1636 al «cementiri dels francesos».

Un cas a part, és el de Sebastià Ferran, natural de la Tebonilla (Comenge) d'uns 50 anys, més o menys, i més de 40 que vingué al Principat (ço és, deuria haver entrat pels darrers anys del segle XVI) i 23 o 24 anys que vivia a Sitges, on es casà amb Eulàlia Febrer, de la dita vila, amb la qual va tenir quatre filles i un fill, aquest d'un any d'edat. Fins ací no hi ha res notable, però la particularitat resideix en què era cec, no tenia amics, ni parents ni béns, i que **vivia de dir oracions!**

COM EREN REBUTS

D'antuvi diríem que **malament**. El refús biològic d'una societat a qualsevol aportació forània és incontestable. Hi contribuïa, sobretot, **la fama que envoltava aquella gent**. Segons Joan Reglà, sovint venien confosos els termes de **gascons i bandolers**, fent notar, però, que eren nombrosos els immigrants gascons que no eren heretges. Ja havem fet constar com sant Josep de Calasanç qualificava de **fascinerosos, adelats i luterans** aquella gent poc pacífica que passava la ratlla fronterera. En tot cas hi ha una **coincidència innegable entre la immigració i el banditatge**. I no sols a l'alta muntanya, sinó **també ran de la costa**. Els virreis exhortaven les viles a la seva pròpia defensa, formant el que se'n deia «sagramentals» i «unions», mena de sometents quasi permanents per a la persecució dels que eren anomenats «fills de la perdició no tements de Déu ni de la Justícia temporal», «desenemichs de la religió catholica», «fascinerosos perturbadors de la pau i de la concòrdia» i així per l'estil, no essent mai usual el mot «bandoler». Anotem, del llibre de la cort del batlle, el robatori «fet el passat divendres a l'estafeta de Tortosa, entre Cubelles i Cunit» (6 d'abril de 1635). La mort a Cunit d'un home no conegut (20 d'abril de 1637). Sometent per haver estat robada una cavalcada de gent que anava de Vilanova a Cubelles la nit del 13 de desembre de 1635. Sometent per veure si agafaven uns lladres que, de nit, havien robat el camí ral en terme de Cubelles i les seves quadres, el 28 de novembre de 1636.

No és que en tots aquests casos s'hi vegi la mà oculta de la gent vinguda d'enllà dels Pirineus, però hi ha un cas, molt curiós, en el qual tots implicats, acusats i testimonis, eren gascons o del regne de França. La causa fou vista a la Cort del Batlle pel maig de 1578. El principal inculpat era Francesc Florens, motejat per **Cleris Bergant**. Aquest fadrí era ja conegut a Ribes de des feia dotze anys i una vegada fou empresonat per un robatori comès a **can Mestre dels Clapers**. Era costum, a Ribes, que el dia de la Mare de Déu de Setembre, **prenguessin les noies l'ofici de batlle** i, en aquella ocasió, van treure el bergant de la presó i el posaren **amarrat al costell de la plaça** per l'escarni públic. Més tard, ferí d'una coltellada el també gascó Llorenç Gosch o Llorens Gros, sanador (capador de porcs). A Cubelles, en companyia d'un **Guillem francès**, guanyà a un soldat, el capell, uns calçons i **una espasa**. Potser amb aquella espasa ferí de mort, a Tortosa, un altre francès, **Toni**, que anava en la barca del patró Tintorer, de Sitges i, de menys gravetat **Bernat**

Gilabert, altre seu compatrici, nunci jurat, hospitaler i enterramorts de Vilanova. També era acusat d'haver posat **foc a una garbera de forment** d'en Joan Urgelles, pagès que l'havia acomiadat. A Joan Ballester dels Pilars, del carrer Major, li va **prendre un rocí roig xarolat**, de nit, en companyia de Janot Totesaus, gavatx, se l'endugueren fins a Cunit, deixant l'animal fermat a un garrofer, per burla. L'endemà de Sant Gaietà, que és el 7 d'agost, Cléris i Llorens Gosch, del bisbat d'Albí, anaren a segar a les terres del carlà menor de Vilanova, Frederic d'Avinyó, aleshores veguer de Vilafranca. Cansats de treballar, per dinar sopar, menjaren **unes gallines i un capó furtats a la nit** anterior, a la brasa i amb «**pebrada a modo de conills**». Però l'acció que més indignà l'autoritat local fou comesa l'any 1574, quan Joan Escardó era batlle, també per una venjança en la qual participaren Joan Guasch, del comtat de Foix, menor de dies, mossò de Joan Serra, Arnau Xeler, de la Ribera de Grillè, bisbat de Cerlat, i Francesc Florenç, els quals una nit d'estiu **destruïren totalment un melonar** plantat a la sinya que aquell batlle tenia al camí de Darró, prop de Sant Gervasi. La sentència fou pesada: Joan Guasch quatre anys al servei de les galeres reials, Arnau Xeler cinc, i Francesc Florenç, deu.

No hi ha dubte que hi havia una certa marginació, almenys pel que fa a les disposicions oficials discriminatòries contra els forasters, com la d'establir **dos pesos separats per a les farines**, un per a la gent de la vila i altre per als estrangers (15 de març de 1583); «acuidament (persecució) de tots los termes de dit castell, viles i quadres a tots els **rodamons i tafurers** (jugadors) que viuen de tafurejar i no volen treballar, sots la pena de galeres "(1596, març 2)"; que ninguna persona de qualsevol grau, estament o condició que sie, gose de **llogar casa a ninguna persona forastera** sense consentiment de dits senyors batlle i jurats (6 de setembre de 1637)», etc. Però la determinació més discriminatòria fou la d'establir un **cementiri a part, dels estrangers** (suposats luterans que no podien rebre sepultura en terra santa). Segons Garí, entre l'església i la **casa de la Cúria** (que és on es reunia la cort del Batlle per administrar la justícia) hi havia un passadís, obstruït el 1670 en fer-se l'actual campanar, que donava accés al petit cementiri. Al llibre l'òbits corresponent de l'Arxiu Parroquial de Sant Antoni Abat el primer enterrament que s'explicita és del dia 6 de març de 1615: **Joan Demal Boniquet, francès**, mort aquell dia i enterrat al **cementiri menor**. El més tardà és del 2 de desembre de 1653: Joan Ràfols, menor, pescador de Vilanova, del carrer Major, morí de pesta, enterrat al **cementiri dels**

En el lloc avui ocupat pel campanar de Vilanova es va establir un cementiri a part dels luterans que no podien rebre sepultura en terra santa.

forasters. No havem trobat esments posteriors als llibres d'òbits parroquials de l'època, cosa que no exclou la possibilitat d'ulteriors inhumacions, no advertides o no consignades.⁽⁵⁾

INTEGRACIÓ

En tostemps, per als que resideixen en un país estranger s'ha presentat la disjuntiva d'integrar-se o tornar a casa. Serien ben pocs els immigrants del segle XVII que podien acollir-se a la segona opció, potser perquè ho havien perdut tot i ni casa no tenien a la seva terra. La integració, doncs, era l'única via a seguir, via transitable si un hom podia **constituir família o prestar bons serveis a la nova comunitat.**

Com havem dit, la immensa majoria dels immigrants va entrar al Principat en estat de solteria. En la matrícula de l'any 1637 hi trobem, una majoria de casats —71 per cent— que, si hi afegim els vidus, puja al 75 per cent. Classificats els fadrins per oficis, veiem un 53% entre pastors i bovers, 29% de pagesos i el 18% restant en oficis diversos. Contra el que podia esperar-se, la majoria dels fadrins eren homes amb més de trenta anys! De totes maneres, l'existència d'un 76% d'homes amb menys de 40 anys fa creure en la possibilitat que alguns abandonessin l'estat celibatari.

En tot cas hi havia el fet molt positiu que, entre casats i vidus, hom troba una mitjana de 3 fills per família, i els fills, de mare catalana eren ben catalans!

Els bons serveis a la comunitat són l'altre factor d'integració, difícil d'avaluar després de més de tres-cents anys, però malgrat tot hi ha sempre algun cas digne d'esment. Heus-ne ací un parell que van donar-se a Vilanova.

PERE MATHEU: Cirurgià, resident a Vilanova. Tenia 22 anys. No sabia on havia nascut, només que els seus pares eren francesos i el van portar de molt petit a Vilanova, no se sap si directament de França o d'altre poble del Principat. El 1637 era casat amb Isabel Parellada, natural de Vilanova, de la qual tenia un noieta de dos anys. Tenia una peça de terra de tres a quatre jornals, part erma i part plantada de vinya i altra de dos jornals, erma. També tenia un germà nomenat **Bartomeu, natural i veí de Vilanova.** Aquesta fou la seva declaració **en l'acte de la matrícula.** Per la documentació de la cort del Batlle sabem que era fill

d'altre **Pere Matheu, també cirurgià**, mort abans de 1636. Era un temps en què hi havia pocs metges i es feien pagar car. El poble devia posar confiança en els cirurgians, amics de tots, perquè no en va ajuntaven l'ofici de barber a la pràctica de la cirurgia. Pere Matheu, fill, serví amb zel exemplar ambdós oficis. Per l'assistència prestada a l'hospital de la vila, el 26 d'octubre de 1670, el Consell acordà que se l'enfranquís per quatre mesos de talls (impòsits en diners per repartiment veïnal), allotjament de soldats i tandes de vigilància a les torres de Darró⁽⁶⁾ i de Sant Cristòfol, per temor als moros, que havien fet recentment desembarcaments a les caletes de les costes del Garraf. Aquell estiu la vila s'havia quedat uns mesos sense cap metge i el cirurgià Matheu posà tota la seva voluntat i experiència per suplir la mancança de metge. Essent posat a la bossa de mà primera, Pere Matheu morí a Vilanova l'any 1704.

PERE JOAN SOLER: A l'hora d'inscriure's a la matrícula manifestà ser mestre d'escola, natural de la vila de Laerse, bisbat de Coserans i resident a Vilanova. Vingué de França ja feia 40 anys i només 6 que habitava a Vilanova. Tenia uns 50 anys fets i era casat amb Elisabet Uguet, natural de les Cabanyes, de la vegueria de Vilafranca del Penedès. Era pare d'una filla i tot el que tenia era unes tres-centes lliures (comptant el que se li devia), una quartera de blat i dues cargues de vi. No tenia amics ni parents i vivia del que es guanyava, tenint escola de llegir i escriure.

Però hi ha quelcom més. Feia temps que la seva fama de bon mestre havia arribat a Vilanova i des de l'any 1620 que s'havien fet passos perquè vingués a la vila, malgrat que **als mestres francesos els era prohibit d'ensenyar, per ordre superiors**. Finalment, les gestions fetes en començar l'any 1631 van donar bon resultat i ja pel gener començà a regentar l'escola pública, amb un sou més aviat escàs: setze lliures a l'any del comú, casa franca i les mesades dels escolars (ai las!). El 26 de maig de 1633 el Consell de Trenta acordà «atès sa bona facilitat en ensenyar als minyons se li donen 5 lliures mes de salari». El 22 d'octubre de 1634 arribà a la vila notícia d'una invasió francesa a les fronteres del Roselló. El mateix dia el mestre Soler «pagà el mal dels francesos» que al cap i a la fi eren els seus compatricis. Fou tret fulminantment del seu mestratge, posant al seu lloc un altre ensenyant. En els anys que seguiren el mestre Soler es vegé perjudicat per una política d'estira i arronsa. Enyorat pel poble se'l tornà a reposar el març de 1635, apujant-li el salari a 30 lliures. Durà poc. L'hostilitat contra la gavatxeria, fomentada per la lloctinença i capitania general feren que el

mestre Soler fos rellevat el mateix any de la matrícula (1637) i no fossin recordats els seus bons serveis fins el 28 de febrer de 1641, ço és, després de la batalla de Montjuïc i de la concessió al rei Cristianíssim de la diadema comtal de Barcelona. Són anys de guerra i de privacions. El sou del comú és rebaixat a 25 lliures per any i, encara, amb la condició expressa que el mestre de minyons havia de **tenir cura del rellotge de la vila**. El 1648 ja se li donaven 40 lliures. El desembre de 1652 es tancà l'escola per mor de la pesta que ja havia fet aparició a Vilanova i la Geltrú i no s'obrí fins per l'agost de 1653, quan ja anava de baixa la virulència del contagi. Les condicions, però, ja són altres: 24 lliures per ensenyar la mainada de **llegir, escriure i comptar** (més l'acostumada mesada dels minyons) i sis lliures pel compte que tenia del rellotge. El 1654, quan Soler deuria de tenir 65 anys, fou desconduït per vell i malalt, potser no del tot, car el Consell de Trenta, el 23 de gener de 1655 acordava fer franca la casa on vivia el vell mestre i que Joan Rabadà, verguer de la vila, l'ajudés sempre que hagués de pujar a la torre per adobar el rellotge «per ser dit mestre **home d'edat i vell**». Però el 1658 ja fou conduït irrevocablement pel comú un altre mestre. Mestre Pere Joan Soler, de Coserans, morí el 30 de desembre de 1664, als 75 anys d'edat. El seu cos fou soterrat al cementiri de la parròquia de Sant Antoni i no pas al cementiri dels «gavatxos».

LES CONFRARIES

Acusats, amb raó o sense, de luteranisme, els estrangers, per a evitar el refús, calia que demostrassin la seva ortodòxia, de faisó vistent i col·lectiva. Tal fou l'origen de les **confraries d'estrangers**, fundades tant a Vilanova de Cubelles com a la Geltrú, com s'anava fent en moltes altres ciutats i viles del Principat. El prevere Ernest Ros, l'any 1943, informava haver trobat a l'Arxiu Parroquial de Sant Antoni «un curioso y abigarrado cuaderno» on es llegia: «A XXVIII del mes de agost del any M.DLXXXII foren elegits per majorals de la confraria de S. Roch, fundada en la Yglesia parrochial de la Vila nova de Cubellas per los confreres de dita confraria los senyors en Johan Gomar, casat, y Pere Bosch, fadrí, francesos habitants de dita Vila nova per lo govern de aquella...» i, encara, el nomenament de «mestre Guillem Sanarenys, sastre de dita vila» per calvari de la confraria, l'any 1594.

No volgueren quedar-se enrera els residents a la parròquia de la Geltrú i, segons costum, volgueren exhibir pergamins d'una major

antiguitat: que la seva equivalent vilanovina, com molt bé hom pot llegir en el preàmbul de les seves ordinacions: (dia 25 d'abril de 1602) «En nom de Deu sia y de la humil verge Maria y del gloriós Sant Sebastià. Amen. Ates que los francesos o estrangers **ha molts anys que tenen german-dat o confraria** del gloriós Sant Sebastià y com coligen aquella aumenta y la devoció creix de cada dia, la qual se es fundada de voluntad del senyor Rector, jurats, obrer y proms de la parròquia de Santa Maria de la Jultru, bisbat de Barcelona, y per avant desijan aumentar dita confraria com de fet se aumenta, y **perque no sien foragitats per los de la parrochia algun temps** volen sie firmada y decretada per lo Rvnt. Senyor Bisbe o son vicari general los capítulos o ordinacions següents...

«...que **los majorals de dita confraria sien francesos** y habitants a la parrochia de Sta. Maria de la Jultru y mes que lo clavari axi mateix sia frances y habitant de dita vila y parrochia de la Jultru...»

No cal llegir entre ratlles, que ja és ben clar el perquè de les confraries: cercar protecció de l'església per a no ser foragitats de les respectives viles els francesos i altres forasters que ja hi habitaven i, si eren casats... una salvaguarda més.

Difícil és, d'altra part, escatir si la primacia rau a la Geltrú o a Vilanova. Així, mossèn Ernest Ros, en una nota extractada del llibre de l'esmentada confraria de Santa Roc, de Vilanova, trobà que, el dia primer de setembre de 1598, «conforme cada any se acostuma de fer axi a mes veus y en presencia de mi Antoni Montserrat, prevere y vicari de dita església, foren elegits per administradors: **Bernat Badia de la Jultru**, Joan Pages, clavari: Joan Trius...». Caldria, doncs, acceptar que la Confraria de Forasters de Vilanova, fundada el 1592, va admetre, de bon principi, francesos residents a la Geltrú, fins que, deu anys més tard, s'establí una confraria ja pròpia dels francesos geltrunencs.

Però, el que ens interessa de remarcar és que **ambdues fundacions coincideixen en un temps de gran presència de gascons i d'altres forasters a les costes del Principat.**

INCIDÈNCIA DELS GASCONS

Voldríem, per acabar, formular el dubte de si la incidència de la domiciliació de gascons a casa nostra afectà en poc o en molt la vida quotidiana dels nostres avantpassats.

Començarem per manifestar que la influència d'un poble vingut de fora damunt d'un poble receptor pot derivar de dos factors principals: el quantitatiu i el cultural. Quantitativament caldria averiguar en quina proporció numèrica podia exercir-se la pressió dels gascons vinguts sobre la gent que ací ja vivia. No és fàcil d'establir, sobretot per la manca de dades concretes. En la taula que segueix, hom posa entre parèntesi els valors estimats a partir dels fogatges coneguts:

anys	1553	(1613)	(1637)	(1650)	1705
Sitges	119	(228)	(275)	(292)	432
Ribes	45	(84)	(101)	(107)	151
Vilanova i la Geltrú	127	317	(335)	375	694
Cubelles i quadres	35	(63)	(75)	(80)	103
Cunit i quadres	7	(21)	(28)	(30)	48
Total de focs	333	(713)	(834)	(864)	1.148

Havent comptabilitzat 69 «francesos» matriculats l'any 1637, sobre una població estimada de 834 focs, la proporció era d'un matriculat per cada dotze focs. No la podem considerar com a dominant, però sí «suficient» per introduir **modismes o variants en el lèxic, en el comportament i en la mentalitat de la població autòctona.**

Però tampoc cal considerar la validesa d'aquest coeficient 1/12 com quelcom constant i efectiu. En primer lloc, els fogatges coneguts i la «matrícula» de l'any 1637, poden no correspondre a la realitat, per les possibilitats d'ocultació, tant en un cas com en l'altre. Per exemple, hom sap que a Vilanova l'any 1598 hi havia 140 inscrits a la Confraria dels Forasters. Acceptant un creixement constant en els 97 anys que van de 1553 a 1650, la població de Vilanova i la Geltrú l'any 1598 podria ésser d'uns 242 focs, la proporció de forasters sobre el total seria de 4/7, ço és, quatre forasters per cada set focs, (que no vol dir pas que tots els

forasters fossin gascons ni molt menys) ço que equival a una incidència forastera el 1598 set vegades més gran que l'any 1637. No discutirem la veracitat de les xifres, però, en tot cas, cal pensar en una tendència en la disminució de la gent forana segons decorre el segle XVII, bé per la integració dels antics gascons, o bé per la pràctica interrupció de la immigració després de l'acabament de la guerra de «separació».

La influència cultural també és difícil de constatar. El nivell cultural de la nostra gent, ens referim a la comarca costera del Penedès, no era exemplar. Malgrat haver-hi mestre de primeres lletres tant a Sitges com a Vilanova, a la segona d'aquestes dues viles, en consell de trenta reunit el 18 de gener de 1572 els cinc jurats, Bartomeu Lleó (de Cubelles), Bartomeu Ballester, Miquel Serra, Pere Soler i Barnat Güell (absent), demanaven un home perquè sumés els comptes «perquè ells no saben de letra y axí lo present quoncell los quonsent que prengan un ome que sapia de letra y que el prenen jurament que no faria ara res que sia quontra de la vila ni tampoc quontra dels jurats». Si els jurats eren analfabets, com seria la resta de les poblacions!

Però tampoc cal creure que el col·lectiu de gascons que vingué a raure a la costa penedesenca fos, en conjunt, de cultura poc o molt superior a la de la gent nostra. El cas és que dels 69 matriculats que es presentaren l'any 1637, en sobresortien un cirurgià i un mestre d'escola. Aquest —Pere Joan Soler— pel que sabem, fou un veritable revulsiu de l'ensenyament primari a Vilanova i la Geltrú, remarcant el fet que, en virtut del contracte de l'any 1653, el mestre Soler es comprometia a ensenyar de llegir, d'escriure i de **comptar**!

És clar que acabem d'insinuar que el saber de comptes anava implícit amb el saber llegir i escriure. Almenys així ho creien els jurats del 1572, però, segons l'historiador Josep A. Garí i Siu-mell, donava la data del 1680, com l'inici dels pactes per a ensenyar de comptes, doncs, ja havem vist com pactes així ja havien estat acceptats 17 anys abans del mestre Soler.

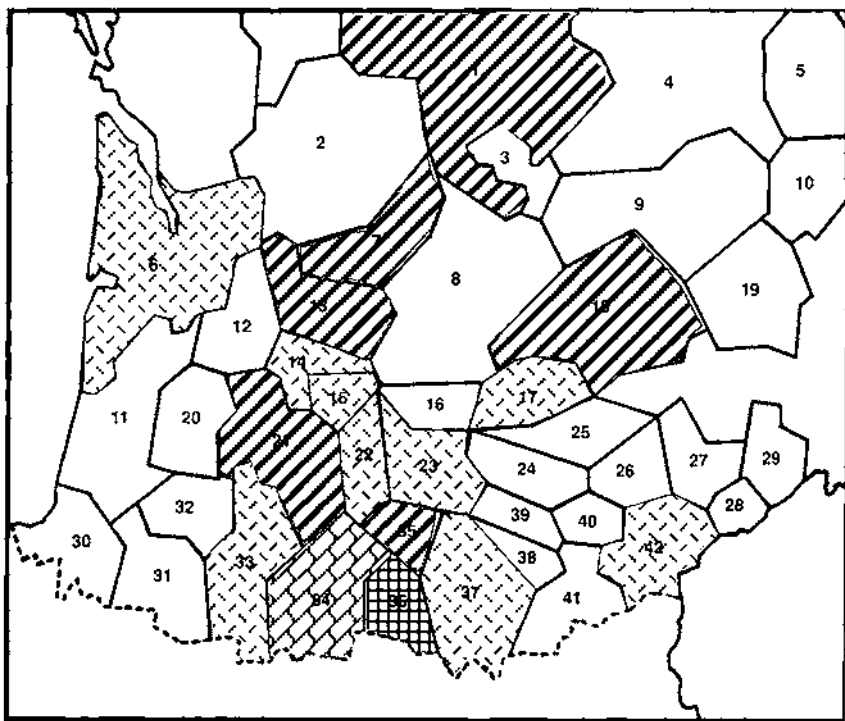
De no haver-hi cap altre exponent cultural que el del dit mestre, prou seria per a creure que la incidència dels gascons durant el segle XVII tingué algun besllum positiu per a la nostra societat.

**RELACIÓ D'ALGUNS NATURALS DEL REGNE DE FRANÇA
RESIDENTS AL MARESME DEL PENEDÈS**

ENTRE ELS ANYS 1560 i 1640

	Procedència	Residència	Esment
1	Alemany, Toni	(Pàmies) Foix	Vilanova 1603
2	Aran, Joan	Agen	Vilanova 1578
3	Aran, Martí	Agen	Vilanova 1580
4	Argenter, Joan	Rius	Ribes 1637
5	Argenter, Gregori	Rius	Ribes 1637
6	Arnau estranger	França	Vilanova 1581
7	Badia, Arnau	Comenge	Vilanova 1637
8	Badia, Samsó	Comenge	Vilanova 1636
9	Barella, Esteve	Comenge	Vilanova 1637
10	Berni, Mauri	França	La Geltrú 1602
11	Bertran, Joan	Comenge	Sitges 1637
12	Bertran, Joan	França	Vilanova 1594
13	Berbeu, Joan	Auch	Vilanova 1587
14	Bonam, Domènech	França	Vilanova 1587
15	Boscà, Pere	Agen	Vilanova 1637
16	Bosch, Pere	França	Vilanova 1592
17	Botí, Mateu	Sarlat	Ribes 1637
18	Boxarat, Joan	França	Vilanova 1643
19	Brunet, Bernat	Comenge	Cunit 1637
20	Brusals, Bernat	Comenge	Vilanova 1638
21	Buffolau, Bertran	Comenge	Sitges 1637
22	Bunyol, Ramon	Rodès	Sitges 1637
23	Busquets, Joan	Comenge	Vilanova 1637
24	Cadamany, Sebastià	Auch	Vilanova 1637
25	Callents, Tomàs	França	La Geltrú 1603
26	Camps, Joan	Comenge	Ribes 1637
27	Camps, Llorenç	Comenge	Ribes 1637
28	Camps, Po	Comenge	Vilanova 1570

29	Cantí, Pau	Comenge	Sitges	1637
30	Carran, Pau	França	Vilanova	1613
31	Carreras, Joan	Comenge	Cubelles	1637
32	Casafons, Pere	Coserans	La Geltrú	1601
33	Casals, Jaume	Coserans	Vilanova	1637
34	Cases, Damià	Comenge	Vilanova	1637
35	Cases, Pere	Rius	Sitges	1637
36	Cassanyes, Joan	França	Vilanova	1590
37	Castell, Joan	Comenge	Ribes	1637
38	Cavardòs, Pere	Comenge	Ribes	1637
39	Coget, Ramon	França	Cubelles	1574
40	Comballer, Antoni	França	Vilanova	1570
41	Comballer, Joan	França	Vilanova	1578
42	Coral, Francesc	França	Vilanova	1621
43	Corretga, Joan	Auch	Ribes	1637
44	Crusat, Antoni	Bordeus	Vilanova	1637
45	Debau, Pere	Agen	Cubelles	1637
46	Deia, Bartomeu	Narbona	Cubelles	1637
47	Demai Burguet, Joan	França	Vilanova	1615
48	Elias, Martí	Comenge	La Geltrú	1637
49	Estornell, Toni	Comenge	Vilanova	1561
50	Esquerra, Joan	Comenge	Sitges	1637
51	Esquerrer, Toni	França	Torre del Veguer	1578
52	Faner, Gallart	França	La Geltrú	1580
53	Ferran, Sebastià	Comenge	Sitges	1637
54	Figueres, Bernat	França	Sitges	1637
55	Florenç, Francesc	França	Vilanova	1578
56	Font, Joan	Comenge	Vilanova	1637
57	Font, Pere	Auch	Vilanova	1637
58	Font, Simó	Comenge	Sitges	1637
59	Forès, Toni	Coserans	Vilanova	1610
60	Foxach, Arnau	Coserans	Cubelles	1637
61	Furesse, Jacob de la	França	La Geltrú	1577
62	Galtès, Joan	Auch	Vilanova	1637
63	Ganter, Dionís	França	Vilanova	1578
64	Garí, Arnau	Comenge	Vilanova	1602

DIÒCESIS DEL REGNE DE FRANÇA (SEGLE XVII)

1 LLEMOTGES	11 DAX	22 LOMBERS	33 TARBA
2 PERIGÚS	12 BESANS	23 TOLOSA	34 COMENGE
3 TULA	13 AGEN	24 LAVAUR	35 RIUS
4 CLARAMUNT (Clermont)	14 CONDOM	25 CASTRES	36 COSETRANS
5 LIÒ	15 LAITORA	26 SANT PONS	37 PAMIES
6 BORDEUS	16 MONTALBA	27 BEZIERS	38 MIRAPEIX
7 SARLAT	17 ALBÍ	28 AGDE	39 SANT PAPIOL
8 CAORS	18 RODÉS	29 MONTPELLER	40 CARCASSONA
9 SANTA FLOR	19 MENDA	30 BAIONA	41 ALET
10 EL PUIG (Le Puv)	20 AIRE	31 OLORDON	42 NARBONA
	21 AUCH	32 LESCAR	

PROCEDÈNCIA DELS IMMIGRANTS AL GARRAF

menys de 1%

de 1 a 3%

de 4 a 9%

de 10 a 19%

de 20 a 50%

65	Gascó, Joan	Coserans	Vilanova	1578
66	Galceran, Vicenç	França	Vilanova	1636
67	Gilabert, Bernat	França	Vilanova	1571
68	Giralt, Esteve	Agen	Sitges	1637
69	Gomar, Joan	França	Vilanova	1592
70	Gorgon, Jaques	França	La Geltrú	1604
71	Gosch, Llorenç	Albí	Vilanova	1578
72	Granell, Baltasar	Agen	Vilanova	1637
73	Grilló, Antoni	Llemotges	Vilanova	1591
74	Guasch, Joan	Pàmies (Foix)	Vilanova	1578
75	Guasch, Guillem	França	Vilanova	1578
76	Joandò, Joan	Coserans	Vilanova	1637
77	Jordà, Pere	Tolosa	Vilanova	1637
78	Josep, Pere	França	Sitges	1637
79	Latur, Bertran	Coserans	Vilanova	1611
80	Langes, Gabriel	Sarlat	Vilanova	1637
81	Llaris, Guillem	Condom	Ribes	1637
82	Llemosí, Guillem	Llemotges	Vilanova	1580
83	Llemosina, Catarina	Llemotges	Vilanova	1580
84	Lluch, Antoni	Agen	Vilanova	1578
85	Lluís, Joan	Comenge	Ribes	1637
86	Mallet	França	Vilanova	1636
87	Marti, Joan Bertran	Agen	Ribes	1637
88	Mata, Bertran	Comenge	Cubelles	1637
89	Mateu, Pere	França	Vilanova	1636
90	Mateu, Pere, menor	França	Vilanova	1637
91	Mestre, Joan	Comenge	Ribes	1637
92	Miquel, Joan	França	Cunit	1640
93	Montugnai, Gustau	França	Vilanova	1570
94	Pagos, Raimon	França	Ribes	1637
95	Pastrich	França	Vilanova	1576
96	Pere Estranger	França	La Geltrú	1581
97	Pelliser, Joan	Comenge	Cubelles	1637
98	Peres, Joan	França	Vilanova	1637
99	Pi, Felip	Llemotges	Vilanova	1637
100	Pons, Joan	Comenge	Cunit	1674

101	Pons, Felip	França	Vilanova	1571
102	Porta, Raimon	Comenge	Sitges	1637
103	Puig, Joan	Tolosa	Vilanova	1637
104	Pujol, Bartomeu	Comenge	Cunit	1637
105	Prats, Joan	Comenge	Sitges	1637
106	Rafí, Jaume	França	Vilanova	1616
107	Ramon, Joan	Rodès	Cubelles	1637
108	Ribaló, Bertran	França	Vilanova	1611
109	Rius, Joan	Lombers	Cubelles	1637
110	Rius, Joan	França	Vilanova	1636
111	Rodò, Toni	França	Vilanova	1602
112	Roger, Pau	França	Vilanova	1617
113	Ros, Guillem	Comenge	Cunit	1637
114	Rossell, Pere Joan	Comenge	Sitges	1637
115	Safont, Jofre	França	La Geltrú	1602
116	Sala, Domènec	França	Vilanova	1653
117	Sardà, Maties	Comenge	Ribes	1637
118	Serra, Guillem	Comenge	Cunit	1637
119	Sogas, Tomas	França	Vilanova	1607
120	Soler, Joan Jaume	Auch	Cunit	1637
121	Soler, mestre Pere Joan	Coserans	Vilanova	1637
122	Stirtnell, Bartomeu	França	Vilanova	1561
123	Toni estranger	França	Sitges	1578
124	Toni majordom	França	Torre del Veguer	1578
125	Tord, Guillem	Coserans	Vilanova	1637
127	Torrents, Joan	Comenge	Vilanova	1605
128	Totesaus, Janot	França	Vilanova	1578
129	Varaders, Pere	Comenge	Vilanova	1650
130	Vidal, Guillem	França	Vilanova	1570
131	Vilar, Ramon	Leitora	Cubelles	1637
132	Vinisach, Anton	França	Vilanova	1621
133	Vinyals, Joan	França	Ribes	1637
134	Vinyals, Simò	Tarba	Cubelles	1637
135	Vinyes, Pere	Coserans	Ribes	1637
136	Vinyes, Raimon	Auch	Cubelles	1637
136	Vinyes, Raimon	Coserans	Vilanova	1637
137	Xeler, Arnal	Sarlats	Vilanova	1578

NOTES

Dades extretes de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, Cartas Acordadas 551-552; Arxiu Municipal de Vilanova, Llibres de la Cort del Batlle, Llibres de Deliberacions; Arxiu Parroquial de Sant Antoni, Llibres d'òbits; Arxiu Parroquial de la Geltrú, Manuals i Llibres d'òbits.

S'indica França com a lloc de procedència quan s'ignora la diòcesi del poble nadiu.

- (1) Equivalents a 525 lliures barceloneses.
- (2) 12 per cent.
- (3) Aux.
- (4) Publicades a *Catalunya. Escola Pia de Catalunya*, núm. 160, agost 74.
- (5) Arx. Par. Sant Antoni, Vilanova de Cubelles, Òbits, llibres 3 i 4.
- (6) Emprem la designació DARRÓ per ser comú en l'època, enlloc d'Adarró més antiga